



WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 13 marca 2024 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Maciej Pacuda (przewodniczący)

SSN Halina Kiriło

SSN Krzysztof Rączka (sprawozdawca)

w sprawie z powództwa M. M.
przeciwko Skarbowi Państwa - Aresztowi Śledczemu w K.
o zapłatę,
po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Pracy i Ubezpieczeń
Społecznych w dniu 13 marca 2024 r.,
skargi kasacyjnej strony pozwanej od wyroku Sądu Okręgowego w Koszalinie
z dnia 22 grudnia 2021 r., sygn. akt IV Pa 35/21,

**uchyla zaskarżony wyrok w punkcie I i III oraz przekazuje
sprawę Sądowi Okręgowemu w Koszalinie do ponownego
rozpoznania w tym zakresie i rozstrzygnięcia o kosztach
postępowania kasacyjnego.**

UZASADNIENIE

Wyrokiem z 22 grudnia 2021 r., sygn. akt IV Pa 35/21, Sąd Okręgowy w Koszalinie w wyniku apelacji powoda M. M. zmienił wyrok Sądu Rejonowego w Koszalinie z 6 grudnia 2018 r., sygn. akt IV P 135/18 w pkt I w ten sposób, że zasądził od pozwanego Skarbu Państwa - Aresztu Śledczego w K. na rzecz powoda M. M. kwotę 50.000 zł wraz z ustawowymi odsetkami od 12 lipca 2018 r. do dnia zapłaty. W pozostałej części apelację oddalił. Zmienił również zaskarżony wyrok w pkt II w ten sposób, że zasądził od pozwanego Skarbu Państwa - Aresztu Śledczego w K. na rzecz powoda M. M. kwotę 7.260 zł tytułem zwrotu kosztów procesu.

M. M. wniósł o zasądzenie od pozwanego Skarbu Państwa – Aresztu Śledczego w K. 50.000 zł wraz z odsetkami za opóźnienie liczonymi od 16 czerwca 2018 r. do dnia zapłaty, tytułem pomocy finansowej na uzyskanie lokalu mieszkalnego oraz o zasądzenie kosztów procesu.

Pozwany Skarb Państwa - Areszt Śledczy w K. wniósł o oddalenie powództwa i zasądzenie kosztów procesu.

Sąd Rejonowy w Koszalinie wyrokiem z 6 grudnia 2018 r., sygn. akt IV P 135/18 oddalił powództwo i nie obciążył powoda kosztami zastępstwa procesowego.

Sąd Okręgowy w Koszalinie wyrokiem z 9 maja 2019 r. oddalił apelację M. M. od wyroku Sądu Rejonowego i nie obciążył powoda kosztami zastępstwa procesowego strony pozwanej w postępowaniu apelacyjnym.

Sąd Najwyższy po rozpoznaniu skargi kasacyjnej powoda od wyroku Sądu Okręgowego, wyrokiem z 24 czerwca 2021 r. uchylił zaskarżony wyrok i sprawę przekazał Sądowi Okręgowemu w Koszalinie do ponownego rozpoznania oraz orzeczenia o kosztach postępowania kasacyjnego.

W sprawie ustalono, że powód jest funkcjonariuszem Służby Więziennej. W listopadzie 2017 r. złożył wniosek o pomoc finansową na uzyskanie lokalu mieszkalnego. Decyzją z 14 czerwca 2018 r. dyrektor Aresztu Śledczego w K. odmówił przyznania pomocy finansowej na podstawie art. 187 pkt 3 ustawy z 9 kwietnia 2010 r. o Służbie Więziennej wskazując, iż żona powoda posiada mieszkanie w B., spełniające normy powierzchni mieszkalnej należnej funkcjonariuszowi i jego rodzinie. Sąd Rejonowy w uzasadnieniu oddalenia powództwa stwierdził, że występuje przesłanka negatywna z art. 187 pkt 3 ustawy o SW, albowiem żona powoda posiada wskazany przez pozwanego lokal mieszkalny

w B., który spełnia warunki wymaganej powierzchni mieszkalnej dla funkcjonariusza i jego rodziny.

Sąd Okręgowy, po ponownym rozpoznaniu sprawy uznał, że apelacja zasługiwała częściowo na uwzględnienie.

Sąd odwoławczy wskazał, że nie ulega wątpliwości, że przyczyną odmowy przyznania powodowi pomocy finansowej na uzyskanie lokalu mieszkalnego było - w ocenie Sądów powszechnych - wystąpienie negatywnej przesłanki wynikającej z art. 187 pkt 3 ustawy o Służbie Więziennej, a mianowicie posiadanie przez żonę funkcjonariusza tytułu do lokalu mieszkalnego położonego w B. przy ul. [...], który spełniał należne normy powierzchni mieszkalnej należnej funkcjonariuszowi i jego rodzinie. Zwrócić należy jednak uwagę, że przesłankami negatywnymi przydziału mieszkania, wymienionymi w art. 187 pkt 2 i 3 ustawy o Służbie Więziennej jest posiadanie przez funkcjonariusza w miejscowości w której pełni służbę, lub w miejscowości pobliskiej lokalu mieszkalnego w spółdzielni mieszkaniowej albo domu jednorodzinnego lub domu mieszkalno-pensjonatowego albo lokalu stanowiącego odrębną nieruchomość, odpowiadającemu co najmniej przysługującej mu powierzchni mieszkalnej, a także gdy małżonek funkcjonariusza posiada taki lokal lub dom. Przepis ten w sposób wyraźny odnosi się więc do posiadania lokalu i to lokalu, który co najmniej spełnia kryteria przysługującej funkcjonariuszowi powierzchni mieszkalnej, a nie tylko do tytułu prawnego do lokalu lub domu.

W takiej sytuacji należało dojść do przekonania, że powyższego przepisu ustawy nie można interpretować w ten sposób, że posiadany przez funkcjonariusza lub jego żonę „tytuł prawny do lokalu mieszkalnego” wyłącza prawo funkcjonariusza do przydziału mieszkania (przyznania mu pomocy finansowej na uzyskanie lokalu mieszkalnego), pomimo że tytuł ten nie umożliwia mu faktycznej i realnej możliwości zaspokojenia przez niego potrzeb mieszkaniowych. Z „tytułem prawnym”, określonym w art. 187 pkt 2 i 3 ustawy o Służbie Więziennej, należy łączyć bowiem przede wszystkim posiadanie i faktyczną możliwość użytkowania lokalu na podstawie tego właśnie tytułu.

Z niekwestionowanych ustaleń faktycznych w sprawie wynika, że w latach 2007-2008 M. M. zamieszkiwał wraz z żoną oraz dziadkami małżonki w B. przy ul. [...]. Aktem notarialnym z 6 października 2006 r. spółdzielcze własnościowe prawo

do lokalu mieszkalnego w B. przy ul. [...], znajdujące w zasobach Spółdzielni Mieszkaniowej „J.” w K. zostało darowane na rzecz żony powoda. Darczyńcami byli dziadkowie T. i Z. Ś.. Z umowy (§ 5) wynikało prawo do dożywotniego użytkowania lokalu, które miało trwać do śmierci ostatniego z darczyńców.

W 2009 r. M. M. wraz z żoną przeprowadzili się z B. do zakupionego w B.1 lokalu mieszkalnego. Powodowi urodziło się pierwsze dziecko w 2009 r. W 2007 r. urodziło się drugie dziecko. Lokal mieszkalny w B. nie spełniał należnych norm powierzchni mieszkaniowej.

M. M. w dniu 9 listopada 2017 r. złożył wniosek o pomoc finansową na uzyskanie lokalu mieszkalnego (dotyczący zakupu domu jednorodzinnego w miejscowości C. 192). Lokal ten znajduje w miejscowości pobliskiej miejsca świadczenia służby oraz spełnia warunki przynależnej powierzchni mieszkaniowej. Do wniosku dołączył sporządzone formie aktu notarialnego umowę przedwstępną sprzedaży lokalu mieszkalnego w B.1 oraz umowę sprzedaży z 24 listopada 2017 r.

Dla rozstrzygnięcia przedmiotowej sprawy istotna była odpowiedź na pytanie, czy uzyskana przez żonę powoda w drodze darowizny własność mieszkania wyłącza posiadanie mieszkania, które ma na uwadze art. 187 pkt 3 ustawy o Służbie Więziennej. Niewątpliwie przepisy Kodeksu cywilnego zapewniają użytkownikowi prawo dalszego zajmowania mieszkania, które wcześniej darował. Użytkowanie to prawo rzeczowe na rzeczy cudzej. Prawo to zapewnia użytkownikowi władztwo nad rzeczą. Jest to prawo samoistne i niepodzielne, czyli niezależne od prawa własności. Zatem zgodzić należało się ze stanowiskiem Sądu Najwyższego, że skoro w umowie darowizny zastrzeżono prawo użytkowania (§ 5), to nie można stwierdzić, iż prawo użytkowania przysługujące babci żony powoda było bez znaczenia. Użytkowanie jako prawo rzeczowe ograniczone jest skuteczne *erga omnes*, co oznacza, że inni, w tym sam właściciel rzeczy, powinni powstrzymywać się od działań, które by uniemożliwiały lub utrudniały wykonywanie tego prawa.

Mając na względzie powyższe okoliczności Sąd drugiej instancji doszedł do wniosku, że pomimo uzyskania przez żonę powoda tytułu prawnego do lokalu mieszkalnego położonego w B. przy ul. [...], tytuł ten nie umożliwiał powodowi faktycznej i realnej możliwości zaspokojenia przez niego potrzeb mieszkaniowych.

Sytuacji prawnej w przedmiotowej sprawie nie zmieniła śmierć teściowej powoda w roku 2020 oraz fakt, że w mieszkaniu w B. nadaje się do remontu i nikt tam nie mieszka. W konsekwencji Sąd Okręgowy uznał, że apelację powoda należy uwzględnić.

Powyższy wyrok skargą kasacyjną zaskarżyła strona pozwana w części, co do pkt I i III. Zaskarżonemu wyrokowi pozwany zarzucił naruszenie:

a) na podstawie art. 398³ § 1 pkt 2 k.p.c. przepisów prawa postępowania, które mogło mieć istotny wpływ na wynik sprawy, a mianowicie art. 327¹ § 1 pkt 2 w zw. z art. 391 k.p.c. poprzez brak dosłownie jakiegokolwiek uzasadnienia dlaczego fakt śmierci użytkownika mieszkania w B. w 2020 r. nie zmienił sytuacji prawnej w przedmiotowej sprawie, a także dlaczego fakt, że mieszkanie w B. nadaje się do remontu i nikt tam nie mieszka ma stać na przeszkodzie przyjęciu, że żona powoda posiada mieszkanie i jest możliwe korzystanie z mieszkania, co skutkuje tym, że skarżony wyrok uchyla się spod kontroli kasacyjnej, ponieważ nie jest możliwe zrekonstruowanie motywów na podstawie których Sąd Okręgowy doszedł do takich konkluzji i zweryfikowanie prawidłowości wyводу,

b) na podstawie art. 398³ § 1 pkt 1 k.p.c. przepisów prawa materialnego:

II. b.l. art. 170 ust. 1 w zw. z art. 171 w zw. z art. 172 pkt 1 w zw. z art. 184 ust. 1 w zw. z art. 187 pkt 3 ustawy o Służbie Więziennej w zw. z art. 336 k.c. w zw. z art. 266 k.c. przez błędne przyjęcie, że fakt posiadania przez żonę funkcjonariusza Służby Więziennej lokalu mieszkalnego położonego w miejscowości pobliskiej, do którego spółdzielcze własnościowe prawo do lokalu mieszkalnego nabyła na podstawie umowy darowizny, w której to umowie ustanowione zostało na rzecz darczyńców prawo do bezpłatnego, dożywotniego użytkowania darowanego lokalu do chwili śmierci tego darczyńcy, który umrze jako ostatni, pomimo śmierci tego użytkownika w 2020 r., a w konsekwencji ustania prawa użytkowania, nie wyczerpuje znamion posiadania lokalu w rozumieniu art. 187 pkt 3 ustawy o SW, a w konsekwencji dokonanej wykładni przez niewłaściwe zastosowanie przepisu art. 170 ust. 1 w zw. z art. 171 w zw. z art. 172 pkt 1 w zw. z art. 184 ust. 1 w zw. z art. 187 pkt 3 ustawy o SW w zw. z art. 336 k.c. i błędne przyjęcie, że pomimo śmierci tego użytkownika, a w konsekwencji ustania prawa użytkowania, w dalszym ciągu - na datę wydania skarżonego wyroku w 2022 r. - ani powód, ani jego małżonka nie są w

faktycznym posiadaniu lokalu mieszkalnego w miejscowości pełnienia służby lub miejscowości pobliskiej w zakresie odpowiadającym co najmniej przysługującej mu powierzchni mieszkalnej,

II. b.2. art. 170 ust. 1 w zw. z art. 171 w zw. z art. 172 pkt 1 w zw. z art. 184 ust. 1 w zw. z art. 187 pkt 3 ustawy o SW w zw. z art. 336 k.c. poprzez błędne przyjęcie, że fakt posiadania przez żonę funkcjonariusza Służby Więziennej niezamieszkałego, nadającego się do remontu, lokalu mieszkalnego położonego w miejscowości pobliskiej, nie wyczerpuje znamion posiadania lokalu w rozumieniu art. 187 pkt. 3 ustawy o SW, a w konsekwencji dokonanej wykładni przez niewłaściwe zastosowanie przepisu art. 170 ust. 1 w zw. z art. 171 w zw. z art. 172 pkt 1 w zw. z art. 184 ust. 1 w zw. z art. 187 pkt 3 ustawy o SW w zw. z art. 336 k.c. i błędne przyjęcie, że pomimo ustania prawa użytkowania mieszkania w 2020 r. w dalszym ciągu - na datę wydania skarżonego wyroku w 2022 r. - ani powód, ani jego małżonka nie są w faktycznym posiadaniu lokalu mieszkalnego w miejscowości pełnienia służby lub miejscowości pobliskiej w zakresie odpowiadającym co najmniej przysługującej mu powierzchni mieszkalnej, podczas gdy praktycznie zawsze mieszkanie po jego opróżnieniu przez dotychczasowego, wieloletniego lokatora wymaga remontu.

W związku z powyższym skarżący wniósł o uchylenie wyroku w skarżonej części i przekazanie Sądowi Okręgowemu w Koszalinie sprawy do ponownego rozpoznania oraz orzeczenia o kosztach postępowania kasacyjnego.

Powód w odpowiedzi na skargę kasacyjną wniósł o:

1. oddalenie w całości skargi kasacyjnej pozwanego z 7 kwietnia 2022 r.;
2. zasądzenie od pozwanego na rzecz powoda kosztów zastępstwa procesowego w postępowaniu kasacyjnym według norm przepisanych.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Zarzuty skargi kasacyjnej okazały się uzasadnione w stopniu wskazującym na konieczność uchylenia zaskarżonego wyroku.

Na podstawie art. 398¹³ § 1 k.p.c. Sąd Najwyższy rozpoznaje skargę kasacyjną w granicach zaskarżenia oraz w granicach podstaw; w granicach zaskarżenia bierze jednak z urzędu pod rozwagę nieważność postępowania.

W niniejszej sprawie uzasadniony okazał się zarzut naruszenia art. 327¹ § 1 pkt 2 w zw. z art. 391 k.p.c., bowiem Sąd drugiej instancji niejako apriorycznie przyjął, że fakt śmierci babci żony powoda, która była posiadaczem zależnym mieszkania należącego do żony powoda nie ma wpływu na zasadność roszczeń powoda. Wskazać należy, że wcześniejsze rozstrzygnięcie Sądu Najwyższego w niniejszej sprawie, wydane w sprawie III PSKP 29/21, opierało się na fakcie braku posiadania przez powoda i jego małżonkę wspomnianego lokalu, z uwagi na realizowane przez babcię małżonki prawo użytkowania. Pamiętać należy, że Sąd Najwyższy, zgodnie z art. 398¹³ § 2 k.p.c., związany jest ustaleniami faktycznymi sądów powszechnych i nie czyni własnych ustaleń faktycznych.

Jednocześnie, zgodnie z art. 316 § 1 zdanie pierwsze k.p.c., po zamknięciu rozprawy sąd wydaje wyrok, biorąc za podstawę stan rzeczy istniejący w chwili zamknięcia rozprawy. A zatem, Sąd Okręgowy, rozpoznając sprawę ponownie powinien wziąć pod uwagę okoliczności sprawy istniejące w chwili ponownego zamknięcia rozprawy. Warto podkreślić, że Sąd drugiej instancji związany jest wykładnią prawa dokonaną przez Sąd Najwyższy, jednak nie jest związany okolicznościami faktycznymi wskazywanymi przez Sąd Najwyższy, bowiem ustalenie stanu faktycznego, istniejącego w chwili zamknięcia rozprawy należy do Sądu *meriti*.

W orzecznictwie wskazuje się również, że nabycie przez funkcjonariusza Służby Więziennej w służbie stałej (lub jego małżonka) prawa własności lokalu lub domu w miejscowości pełnienia służby lub w miejscowości pobliskiej, odpowiadającego co najmniej przysługującej temu funkcjonariuszowi powierzchni mieszkalnej zgodnie z ustawą o Służbie Więziennej, po złożeniu wniosku o przyznanie pomocy finansowej na uzyskanie tegoż lokalu lub domu w trybie art. 184 ust. 1 ustawy z 2010 r. o Służbie Więziennej, a przed przyznaniem tejże pomocy, na podstawie innego tytułu prawnego (zdarzenia prawnego) niż wskazany we wniosku o przyznanie pomocy finansowej i nieodpłatnie, tj. bez powstania zobowiązania finansowego funkcjonariusza Służby Więziennej na uzyskanie lokalu lub domu, powodujące, iż powstanie zobowiązania finansowego na uzyskanie lokalu lub domu wskazanego we wniosku o przyznanie pomocy finansowej nie jest możliwe powoduje, że odpada główny cel przyznania pomocy finansowej, o której mowa w art. 184 ust. 1 ustawy z 2010 r. o Służbie Więziennej, co powoduje, że przyznanie tej

pomocy nie jest dopuszczalne (por. wyrok Sądu Najwyższego z 13 grudnia 2016 r., III PK 36/16, LEX nr 2261776).

Sąd Okręgowy, rozpoznając sprawę ponownie powinien zatem przeanalizować, jakie skutki dla roszczenia powoda o pomoc finansową na nabycie lokalu mieszkalnego ma śmierć teściowej powoda i związane z tym wygaśnięcie prawa użytkowania ustanowionego na lokalu stanowiącym własność żony powoda w świetle przepisów ustawy o Służbie Więziennej oraz wskazanego powyżej orzecznictwa. Jednocześnie wskazać należy, że na tym etapie nie poddają się kontroli kasacyjnej zarzuty naruszenia prawa materialnego, bowiem zostało ono zastosowane do nieustalonego w pełni i nierozważonego stanu faktycznego sprawy, a zatem zostały one zastosowane przedwcześnie.

W związku z powyższym orzeczono jak w sentencji, zgodnie z art. 398¹⁵ § 1 k.p.c.

O kosztach orzeczono na podstawie art. 108 § 2 k.p.c. w związku z art. 398²¹ k.p.c.

[SOP]

[ms]